

**Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași
Școala Doctorală a Facultății de Istorie**

REZUMATUL TEZEI DE ABILITARE

**MATERIALITATE ȘI IDENTITATE ÎN
CHALCOLITICUL EUROPEI SUD-ESTICE.
PERSPECTIVE ASUPRA CULTURII MATERIALE
ȘI A IMAGINARULUI**

Domeniul de abilitare: Istorie

**Candidat:
Dr. Senica Țurcanu
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Muzeul de Istorie a Moldovei**

**Iași
2026**

SUMMARY

1. INTRODUCERE	3
2. REALIZĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI PROFESIONALE PE DIRECȚII TEMATICE	5
2.1. Cultura materială și dinamica identităților în comunitățile chalcolitice	5
2.2. Dimensiunea spiritual și imaginarul eneolitic, cu o privire specială asupra complexului cultural Cucuteni–Trypillia Cultural	7
2.3. Cercetarea arheologică, patrimoniu și mediere culturală	9
3. PLANURI DE EVOLUȚIE ȘI DEZVOLTARE A CARIEREI PROFESIONALE	11

1. INTRODUCERE

Teza de abilitare ***Materialitate și identitate în Chalcoliticul Europei sud-estice. Perspective asupra culturii materiale și a imaginarului*** reprezintă o sinteză a principalelor rezultate ale activității mele științifice și profesionale desfășurate după obținerea titlului de doctor în Științe Umaniste la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în anul 2006. Ea reflectă evoluția preocupărilor mele de cercetare de-a lungul a două decenii, precum și modul în care acestea s-au diversificat și integrat într-o perspectivă interdisciplinară asupra comunităților preistorice din Europa sud-estică.

Activitatea mea științifică s-a desfășurat la intersecția dintre cercetarea arheologică fundamentală, studiul patrimoniului cultural și valorificarea muzeală a rezultatelor cercetării. Dacă preocupările mele inițiale s-au raportat la materialitate fiind centrate asupra diferitelor categorii de artefacte și asupra proceselor de realizare a lor și de obținere a materiei prime, în timp, interesul meu științific s-a extins către problematica imaginarului, a identităților sociale, și a dimensiunilor simbolice ale culturii materiale. Această evoluție reflectă atât transformările metodologice ale arheologiei contemporane, cât și convingerea că obiectele descoperite în contexte arheologice nu reprezintă doar vestigii ale unor activități economice, ci și expresii ale unor sisteme complexe de reprezentare, comunicare și construire a identității.

Rezultatele activității mele pot fi grupate în jurul a trei direcții majore de cercetare: cultura materială și dinamica identităților în societățile chalcolitice, dimensiunea spirituală și imaginarul eneolitic, cu o atenție specială acordată

complexului Cucuteni–Trypillia, respectiv relația dintre cercetarea arheologică, patrimoniu și valorificarea muzeală. Deși distincte din punct de vedere tematic, aceste direcții se află într-o permanentă relație de complementaritate și converg către o preocupare comună: înțelegerea mecanismelor prin care comunitățile preistorice își construiau și exprimau identitatea prin intermediul culturii materiale.

2. REALIZĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI PROFESIONALE PE DIRECȚII TEMATICE

2.1. Cultura materială și dinamica identităților în comunitățile chalcolitice

Prima direcție majoră de cercetare din activitatea mea a fost dedicată analizei culturii materiale și investigării relației dintre artefacte, practici sociale și procese identitare în cadrul evoluției comunităților preistorice. Această direcție își are originea în preocupările dezvoltate în cadrul tezei mele de doctorat, consacrate industriilor litice din neoliticul și eneoliticul spațiului est-carpatic.

Studiile realizate au urmărit analiza unor categorii variate de artefacte și instalații preistorice: unelte și arme din piatră, os și corn, instrumentar ceramic, instalații de uz domestic, amenajări asociate activităților cotidiene, precum și a diferitor categorii de podoabe și accesorii vestimentare. Analizele și studiile pe care le-am realizat pe baza lor au urmărit să identifice materiile prime și materialele utilizate, modalitățile lor de procurare, dar și tehnologiile de prelucrare și tipologia unei varietăți de artefacte. Coroborarea și interpretarea acestora pot furniza date importante asupra nivelului tehnologic atins de către comunitățile preistorice, a teritoriului pe care-l exploatau, dar și a rețelelor și relațiilor de schimb în care erau integrate, ultimele implicând uneori un sistem de schimb complex, de informații și idei ca și date interesante despre structura socială și tradițiile culturale. Împreună cu investigațiile realizate pe alte categorii de piese, studiile mele au contribuit la o mai

În același timp, am abordat materialitatea nu doar ca realitate tipologică și tehnologică, ci și ca limbaj social și

cultural. Depășind tipologia și statistica, am integrat analiza artefactelor vizate într-un cadru interpretativ în care am urmărit și evidențierea valorii lor ca markeri sociali cu rol în realizarea unor constructe identitare și a relației dintre materialitate și identități individuale și colective în cadrul comunităților eneolitice.

În această direcție menționez și colaborările mele în cadrul unor echipe interdisciplinare, pe mai multe teme de cercetare, unele dintre ele cu rezultate speciale. Citez, în acest sens, proiectul care a vizat reconstituirea tehnologiei de producere a ceramicii aparținând complexului cultural cu ceramică liniară (*Linearbandkeramik* = LBK) din zona est-carpatică, ca și pe cel care a urmărit complexa problematică generată de prezența topoarelor de jadeit în Balcani și la Dunărea de Jos în neolitic.

Studiile mele și ale echipelor de cercetători cu care am colaborat au permis formularea unor observații importante privind anumite aspecte ale realităților preistorice. Circulația unor materii prime pe distanțe considerabile demonstrează existența unor contacte extinse și a unor mecanisme complexe de schimb, care implicau nu doar transferul de bunuri, ci și circulația informațiilor, a tehnologiilor și a modelelor culturale.

Tot în această direcție se înscriu preocupările mele privind documentarea cunoșterii tracțiunii animale în preistorie, dezvoltate în colaborare cu specialiști din domeniul arheozoologiei. Corelarea observațiilor realizate asupra unor anumite categorii tipologice de artefacte, mai puțin valorificate până în prezent, cu datele furnizate de arheozoologie a permis formularea unor noi ipoteze privind apariția și evoluția tracțiunii animale și a locului său în viața comunităților umane preistorice, în speță a celor aparținând complexului cultural Cucuteni-Ariuşd-Trypillia.

În timp, cercetările mele s-au îndreptat asupra podoabelor, accesoriilor vestimentare și altor artefacte cu funcții simbolice și sociale. Aceste categorii de obiecte oferă informații esențiale privind diferențierea socială, apartenența la o comunitate, statutul și reprezentarea identității. Analiza lor a permis identificarea unor mecanisme complexe prin care comunitățile eneolitice își exprimau apartenența și construiau forme de reprezentare socială.

În ansamblu, această direcție de cercetare a înglobat o perspectivă tehnologică asupra artefactelor într-un cadru interpretativ mai larg, care a permis evidențierea relației dintre materialitate, practici sociale și procese identitare.

2.2. Dimensiunea spirituală și imaginarul eneolitic, cu o privire specială asupra complexului cultural Cucuteni–Trypillia

A doua direcție majoră de cercetare din activitatea mea a fost consacrată dimensiunii simbolice și spirituale a comunităților eneolitice, cu focalizare asupra complexului cultural Cucuteni-Trypillia, una dintre cele mai spectaculoase manifestări culturale ale preistoriei europene.

Această direcție a urmărit construirea unui cadru interpretativ capabil să integreze datele arheologice într-o perspectivă mai largă asupra imaginarului colectiv și a practicilor rituale. Demersul s-a bazat pe corelarea analizelor morfologice și contextuale cu perspective teoretice provenite din arheologia simbolică și antropologia culturală.

Un loc central în această direcție l-au ocupat cercetările dedicate plasticii antropomorfe și zoomorfe. Statuetele eneolitice constituie una dintre cele mai spectaculoase categorii de artefacte și oferă acces privilegiat la universul simbolic al comunităților care le-au creat. Studiile realizate

au urmărit atât caracteristicile morfologice și stilistice ale pieselor, cât și semnificațiile lor culturale și sociale.

În cadrul reprezentărilor plastice cercetările mele au evidențiat prezența mai multor tipuri de piese care indică existența, încă din mileniiile V-IV BC, în universul imaginar al complexelor culturale Gumelnița–Karanovo VI și Precucuteni–Cucuteni–Trypillia, a unui personaj cu față dublă, cu mare probabilitate cu atribute similare zeului Janus din mitologia clasică. Am extins cercetarea demonstrând că piesele de acest tip se încadrează într-o adevărată tradiție iconografică transregională identificată de mine pe arii culturale largi, dezvoltate din Anatolia, până în Balcani și mai departe, în Europa Centrală, și datate începând din neoliticul timpuriu, până în chalcolitic.

O componentă importantă a acestei direcții de cercetare a constat și în valorificarea unor descoperiri provenite din situri emblematice ale lumii Cucuteni–Trypillia, între care se remarcă cele din peștera Werteba de la Bilcze Złote din Ucraina. Analiza integrală a acestor materiale – la mai bine de un secol de la descoperirea lor – a permis integrarea acestor descoperiri excepționale, insuficient cunoscute, în circuitul dezbaterilor internaționale privind spiritualitatea și practicile rituale chalcolitice.

Toate categoriile de artefacte pe care le-am analizat au fost privite ca suporturi ale unor mesaje simbolice complexe. Interpretarea lor a permis formularea unor ipoteze privind practicile de corporalitate, reprezentările identității, alterității și ale relației dintre lumea umană și cea supranaturală.

Prin aceste contribuții am urmărit dezvoltarea unor perspective nuanțate asupra fenomenelor simbolice și explorarea pluralității de sensuri pe care aceste reprezentări le puteau avea în cadrul diferitelor contexte sociale și culturale.

2.3. Cercetare arheologică, patrimoniu și mediere culturală

A treia direcție majoră de cercetare în activitatea mea a vizat cercetarea arheologică în relație cu patrimoniul și valorificarea muzeală. Experiența acumulată în cadrul instituțional în care-mi desfășor activitatea, un muzeu, mi-a permis articularea unei perspective integrate asupra patrimoniului arheologic, de la cercetarea de teren și analiza științifică, până la introducerea rezultatelor în discursul muzeal și comunicarea lor către public.

Activitatea de cercetare de teren, analiza materialului arheologic și publicarea rezultatelor sunt corelate cu preocupări privind evidența, protejarea și valorificarea patrimoniului arheologic prin expoziții, programe și proiecte de educație non-formală. Această direcție de activitate reflectă convingerea că arheologia nu este doar un demers de recuperare a trecutului, ci și un act de responsabilitate culturală și educativă. Activitățile realizate au vizat consolidarea dialogului dintre cercetarea academică și spațiul public, precum și dezvoltarea unor instrumente de interpretare, comunicare științifică și mediere culturală adecvate.

În acest context, cercetarea arheologică a fost permanent corelată cu activități de evidență, expertizare și clasare a patrimoniului cultural mobil. În calitate de expert în domeniul patrimoniului mobil am realizat un număr important de expertize și dosare de clasare pentru instituții muzeale și de cercetare din România. În egală măsură, o componentă importantă a activității mele a constat în implicarea în proiecte de digitizare și documentare a patrimoniului cultural, contribuind la integrarea unor colecții muzeale în baze de date naționale și europene și la creșterea accesibilității patrimoniului pentru specialiști și public.

Expozițiile au reprezentat una dintre principalele modalități de valorificare a rezultatelor cercetărilor mele dar și ale altor specialiști. Din această perspectivă, expozițiile trebuie înțelese ca un instrument de educație culturală, una dintre cele mai vizibile și eficiente canale prin intermediul cărora cercetarea științifică este transpusă într-un discurs accesibil și relevant pentru public. Expozițiile constituie instrumente de interpretare și mediere culturală, capabile să faciliteze dialogul dintre cercetarea academică și societate.

În ultimii ani, această dimensiune a activității mele s-a extins prin implicarea în proiecte europene dedicate educației muzeale și patrimoniului cultural. Experiența acumulată în cadrul proiectelor Europa Creativă și Erasmus+ a contribuit la dezvoltarea unor competențe de comunicare și formare adresate atât tinerilor, cât și publicului adult, consolidând dimensiunea educativă a activității muzeale.

Această direcție a activității mele reflectă convingerea că arheologia și patrimoniul cultural nu reprezintă doar instrumente de cunoaștere a trecutului, ci și resurse active pentru educație, dialog intercultural și coeziune socială. Prin proiectele și activitățile desfășurate, am urmărit consolidarea relației dintre cercetarea academică, muzeu și comunitate, precum și dezvoltarea unor forme moderne de mediere culturală și comunicare științifică, capabile să apropie patrimoniul de un public divers și să valorifice potențialul său educativ și identitar într-o perspectivă europeană și interculturală.

3. PLANURI DE EVOLUȚIE ȘI DEZVOLTARE A CARIEREI PROFESIONALE

În ansamblu, activitatea mea științifică desfășurată după obținerea titlului de doctor configurează un program de cercetare centrat asupra relației dintre materialitate, identitate și imaginar în civilizațiile neolitice și chalcolitice ale Europei sud-estice. Analiza culturii materiale, investigarea universului simbolic și preocupările privind patrimoniul și valorificarea muzeală nu reprezintă direcții separate, ci dimensiuni complementare ale unui demers comun orientat spre înțelegerea modului în care comunitățile umane construiesc sens, memorie și identitate prin intermediul obiectelor, imaginilor și patrimoniului cultural. Rezultatele obținute până în prezent constituie baza unor noi proiecte de cercetare și valorificare muzeală, care urmăresc integrarea cercetării fundamentale într-un dialog activ cu societatea contemporană.

În perioada următoare, îmi propun să asigur continuitatea și extinderea carierei mele profesionale, evoluând în principiu pe aceleași coordonate de cercetare științifică. La modul general, planurile mele de dezvoltare profesională și instituțională vizează, pe de o parte, consolidarea și extinderea proiectelor aflate în prezent în derulare și, pe de altă parte, inițierea unor demersuri de pionierat, capabile să valorifice, deopotrivă, expertiza mea cumulată cu valențele polivalente ale unor colaborări interdisciplinare (arheometrie, arheozoologie, antropologie, studii de gen și antropologie culturală).

Îmi propun, de asemenea, continuarea colaborărilor internaționale și integrarea rezultatelor noilor cercetări din domeniu în proiecte muzeale de amploare, între care se numără noua expoziție permanentă a Muzeului de Istorie a

Moldovei și viitoarea expoziție a Muzeului de Sit Arheologic de la Cucuteni.

În egală măsură, o componentă importantă a etapei post-abilitare o reprezintă implicarea mea în formarea tinerilor cercetători și dezvoltarea unor proiecte de cercetare capabile să integreze perspective arheologice, antropologice, istorice și culturale într-un cadru comun de interpretare a trecutului.